

הערות במסכת פסחים במסגרת שיעור דף היומי בשטיבעל בבני ברק

דף לה.

אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. וברש"י משום חובת מצה בלילה ראשונה שהוא מחוייב לאכול מצה. ויש לדקדק דלקמן בירקות שיוצא בהן ידי חובתו למרור (דף ל"ט). לא ביאר רש"י כמו כאן שמיידי בחיוב מרור שמחוייב בו לאכול בלילה הראשונה. וטעמא בעי. * ואולי י"ל חידוש דין דלדיוק נקט רש"י כן ולומר שבשאר יו"ט פסח שיש מצוה קיומית לאכול מצה יוצא ידי חובה זו גם ע"י מצה עשירה שאף שאינו יוצא בו ידי חובת מצה של לילה הראשונה אבל מצה עדיין הוא והפסול הוא רק משום לחם עוני שזה רק בלילה הראשונה.

הערות הגר"ד שליט"א: דלא כמ"ש בס' הערות להגר"ש אלישיב (לקמן ל"ח). דכל פסח אינו יוצא ידי מצוה קיומית אלא בלחם עוני, ודבריו תמוהים כלום בעי דינו דעונים עליו דברים הרבה.**

הערות מרן שליט"א: *דרך רש"י לבאר בתחילת ההלכות, וקאי אכולהו. (ועדה"צ מרור יש בכל השנה ומבקשים שיפטור המרור דמצווה צרותיהן וצרות צרותיהן).

**ל"ע בפנים, ואולי טעמו דבעי מצה המשתמרת לשבעה, ולחם עוני – הגדרת המצה. ומשא"כ "דברים הרבה" הספיק לכל השבעה.

דף לה:

ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו, פשיטא וכו'. יש להעיר אמאי פשיטא ליה כל כך דאין יוצאין במע"ש, הא ר"ע להלן (לו, א) ס"ל דיוצאין במע"ש. ובאמת רש"י במשנתנו נשמר מקושיא זו ופירש דאין יוצאין במע"ש היינו חוץ לירושלים דאז לכו"ע אין יוצאים בזה ידי"ח, ולכאורה צ"ב מה ראה רש"י לפרש חוץ לירושלים ולא אוקמיה תוך ירושלים וכריה"ג (לו, א) ור"מ (לח, א) דאין יוצאין במצת מע"ש * , ואולי מקורו הוא באמת מהא דמקשה הגמ' פשיטא, ואי איירי תוך ירושלים אי"ז פשיטא כ"כ דהא פליגי בזה. אלא דהא גופא צ"ע, מה ראתה הגמ' לאוקים את המשנה מחוץ לירושלים ולהקשות פשיטא, ולמה לא אוקמיה תוך ירושלים וקמ"ל כריה"ג ור"מ דאין יוצאין בה ידי"ח ולאפוקי מר"ע [ובפרט דסתם משנה ר"מ שבאמת ס"ל דאין יוצאין]. ודוחק גדול לומר דהיה פשיטא ליה דמתני' אתיא ככו"ע ולהכי אוקים לה מחוץ לירושלים.

ומחומר הקושיא נראה דע"כ צ"ל דאין קושיית הגמ' דהא דאין יוצאין במע"ש הוא דין פשוט, דהא אי"ז פשוט דהא לר"ע יוצאין וכדאמרן, אלא קושיית הגמ' היא דכבר שמעינן מדיוקא דרישא דאין יוצאין במע"ש, דמדקאמר דיוצאין במע"ש שנפדה מדויק דאם לא נפדה אין יוצאין בו, ולמה ליה תו למתני זאת להדיא. ובאמת ראה תור"פ שפי' כן אף את קושיית הגמ' גבי טבל, דפשיטא שאין יוצאין בטבל דהא כבר תני רישא דיוצאין בדמאי ומשמע דבטבל גמור אין יוצאין.

וראה עוד גליון הש"ס לעיל (כא, ב על תוד"ה עבר זמנו) דכתב על הא דכתבו התוס' שם שאין לפרש פשיטא מדיוקא דרישא, דדרך התנא בכמה מקומות לכפול את דבריו, והעיר: 'עיי' לקמן לה ע"ב וצ"ע'. הרי שגם רעק"א הביא את קושיית הגמ' בסוגיון פשיטא מכח דיוקא דרישא. (ר"י שידלובסקי)

הערות הגר"ד שליט"א: מע"ש אינו נפדה בירושלים ומדתנן שלא נפדו בע"כ חוץ מירושלים ולק"מ.

דף לו.

לחם שעונין עליו דברים. וברש"י שגומרים עליו את ההלל ואומרים עליו הגדה. ויל"ע ראשית * למה נקט קודם הלל ואח"כ הגדה דלכא"ה הגדה הוא קודם. שנית דהלל אין אומרים על המצה שכבר אכלו. ועיין ברבינו חננאל שכתב שעונין אחריו דברים והן ההגדה שאמר מצה זו שאנו אוכלין על שום מה, ואינו מזכיר ענין הלל. **

הערות הגר"ד שליט"א: כנראה ההלל המכוון לב' פרקים ראשונים שבמגיד (ויש שפי' מקור לאמירת הלל בעת אפיית המצות).

הערות מרן שליט"א: * אולי דבדאורייתא ענייה – לשון הרמת קול, והל"ל – פקע איגרא (לקול וכו'), רש"י שם)

**כ"ש כשקיים מצוותו שנקרא עונין עליו, וגם כזית מצה באחרונה.

הכי נמי כעין תורא שרי. וברש"י מעט כעין של שור. ושאר הראשונים ס"ל דכעין שור הכונה שצריך לאפות בצורה משונה כמו עין של שור. ולדעת רש"י שבא רק לומר הכמות שמותר לאפות מעט, יש להבין דברי חכמים וחידותם למה נקטו כעין של שור ובודאי יש כאן איזה סוד.

הערות מרן שליט"א: בוודאי, אבל ע"פ הפשט בא לתאר גודל המותר, וצ"ע שור גדולה מכל חיות המצויות ע"י בכורות מ: גדולה כשל עגל [ובפרט שנועד להזכיר איסור בשר בחלב ותורה אסרה רק בהמות].

ושוין שאין לשון את העיסה בפושרין מאי שנא ממנחות דתנן כל המנחות נילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמצו אם אמרו בזריזין יאמרו בשאין זריזין אי הכי מילתת נמי לתית אלמה אמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל חיטין של מנחות אין לותתין אותה לישא בזריזין איתא לתיתא ליתא בזריזין ולישה מי איתא בזריזין והכתיב וכו' לישא נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא. נראה דמכאן ראייה * למש"כ הרמב"ם (פ"ו מהל' דעות ה"א): דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחביריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו. וכו'. עכ"ל. דכאן בגמ' מוכח שהמקום והחברת אנשים שימצא שם האדם תגרום לו לקבל את תכונותם של המקום והאנשים. ועד כדי כך שלא חילקה הגמ' בין שאין זריזין קצת לאין זריזין כלל [עצלנין], ומשמע דס"ל לגמ' דהיות שבמקום זריזין הם נמצאים בוודאי יזדרזו [ואין חשש שיחמיצו]. ובדברי הרמב"ם יש לדון לכמה זמן נתכוין שאז תחל ההשפעה, אך מהגמ' משמע דדי במשך זמן של עסק אפיית המצות.

ויתכן ללמוד שהמקום גורם ממש"כ רש"י בגמ' לעיל (לד.) 'א"ל מאי אמירתו בתרומות דבי מר', וז"ל: מאי אמירתו חידוש וטעמא בתרומות שאתם שונים 'בבית אדם גדול כרבה'. עכ"ל. שהיה יכול למינקט 'שאתם שונים אצל אדם גדול כרבה', אלא מלמד 'שהבית' של אדם גדול גורם להשפיע דעת דקדושה. ** (רנ"מ פרלוב)

אולם עיין ברבינו חננאל "ואפילו הכי לישא כי ליתא בכהנים אינה אלא בעזרה מקום שהכהנים רואים אותה" ומשמע מזה שלא המקום גורם אלא זה שנמצאים שם כהנים והם ישגחו שלא יחמיץ. ולפי"ז אין ראייה להנ"ל.

הערת מן שליט"א: *לענ"ד אינו ממין הענין, דדוקא במגילה פרוז ומוקף סגי בן יומא, אבל להגרר אחר המקום בעי טפי, ומ"ש בלוט "אותו היום מינוה" ועדיין לא נמשך אחריהם.

**וקמת ועלית מלמד שהמקום גורם. (סנהדרין י"ד):

דף לו:

ושמחת בכל הטוב ההוא לזמן שמחה. לפי"ז יש לתרץ קושית הגמרא בערכין (י"א). דדן מנין שעיקר שירה מה"ת וכו' דכתיב תחת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה ומקשה הגמרא ואימא ביכורים דכתיב ושמחת בכל הטוב. ולפי רבי שמעון דהפסוק קאי רק על זמן שמחה, ואפילו אונן מותר בביכורים א"כ א"א לומר שעבודה שהוא בשמחה הוא ביכורים.

דף לז.

ובסריקין המצויירין בפסח וכו'. בספר כל בו כתב בדיני מצה בתוך דבריו, "וכן פת נקיה ביותר יוצאין בה ואין אומרים אין זה לחם עוני וכן פשט המנהג לעשות להתנאות במצות", והיינו כדרשת חז"ל זה קלי ואנהו התנאה לפניו במצות. וכתב בספר דף על הדף ושמעתי להעיר בזה ממש"כ בשפת אמת בחידושו לר"ה (כ"ז. בד"ה והתניא) ציפהו זהב במקום הנחת פה פסול. הפוסקים כי בשם הרמב"ן הטעם דפסול משום דהו"ל חציצה בין פיו לשופר, אך קשה לי דהא אמרינן בפי' לולב הגזול דכל להנאותו אינו חוצץ, ומאריך בזה, ובתוך הדברים כותב אך בדוחק י"ל דבמקום הנחת פיו שמכוסה הזהב בשעת עשית המצוה לא חשיב נוי המצוה, ומשו"ה שפיר י"ל דחוצץ ע"כ. וכ"כ באבני"ז (או"ח סימן תל"ב).

ולפי זה צ"ע מה שייך התנאה לפניו במצות במצה*. הרי המצוה היא בשעת האכילה, ואז כמובן ל"ש נוי לצורה שלה. ויש לישב בזה על פי מה שאומרים בהגדה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, הרי בסיפור יצי"מ צריך להיות על המצה דייקא, וכך היא מצותו, ושפיר שייך להדר במצות המצות שיהיה באופן נאה.

ועוד ישוב כתוב שם בשם הגרי"ד שליט"א שיי"ל דנוי דמצוה אינו רק הנראה לעינים אלא גם מאכל הנאכל יותר בחביבות, ופת נקי' נאכלת טפי מפת הדראה והילכך בשעת האכילה מתקיים הנוי מצוה, אך בציפה זהב כיון דהוי רק נוי שנראה ובשעת המצוה לא נראה הנוי ל"ש הידור ע"כ.

ולו"ד נראה דאין כוונת הכל בו בדבריו 'להתנאות במצות' ענין נוי ויופי, אלא כונתו ענין של להדר במצוות דיש ענין שהפת תהיה נקיה והוא מהדר לעשות את המצוה בפת נקיה וכדחזינן לגבי ברכת המוציא (או"ח סימן קס"ח ס"ד) שאם יש לפניו פת נקיה ופת קיבר מברך על הנקיה.

הערת מן שליט"א: קמאי שקלת מעלמא !! פלוגתא דקמאי בהידור המכוסה.

דף לח:

יכול יצא ידי חובתו בחלות תודה ורקיני נזיר ת"ל שבעת ימים מצה הנאכלת לשבעה. בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא רביעאה ח"ג סימן נ"ב) נשאל היאך משכחת לה חלות תודה הא אסור לאפות חלות תודה בערב פסח כדאמרו לעיל וא"כ ע"כ אפו ביי"ג וא"כ שוב נפסל בלינה לאכילת מצה ולמה נצרך קרא. והשיב דאין מביאים קדשים לבית הפסול הוא רק איסור דרבנן, ובממילא בקרא שפיר ממעט הקרא בכה"ג שאפה ביי"ד*.

ויל"ע מה יענה לדעת התוספות (שבת עב. ועי' דובב מישרים ח"א סימן ל"ז) דס"ל דאין מביאים קדשים לבית הפסול הוא מדאורייתא. אבל לגופו של קושיא לא קשה מידי, דהא רש"י במשנה (ל"ה. וכאן) ותוספות ס"ל דאיירי הכא בלחמי תודה שלא נשחט עליהם הזבח וא"כ אינו נפסל בלינה (ורק משום בזמן שעשה את החלות חשב שיהא לשם תודה הוי כמצה שאינה ראויה לשבעה).

אולם עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סימן פ"ב) חולק על רש"י ותוס' וס"ל דבגוונא שלא נשחט עליהם הזבח הוי מצה ראויה כיון דאיגלא מילתא למפרע שלא עשאו בשביל הזבח אלא מיירי שנשחט עליהם הזבח. ובהגהות חשק שלמה שם מקשה על הנודב"י קו' הנ"ל דהאיך משכחת לה דנשחט עליהן הזבח אם קודם י"ד הא כבר נפסלו בלינה ונעשה נותר דהא תודה ולחמה אין נאכלין אלא ליום ולילה ואי בשחט הזבח ביי"ד הא אסור להביא תודה ביום י"ד משום דאין מביאים קדשים לבית הפסול, ומתוך דאולי רצונו לפרש דמיירי בעבר והקריב ביי"ד.

אמנם כל דבריו א"ש אם נימא דאין מביאים קדשים לבית הפסול הוא מדרבנן, אבל אם הוא פסול דאורייתא הדרא קו' לדוכתיה למה לן קרא דאינו יוצא בהם אטו קרא נצרך למי שעבר על איסור דאורייתא.

הערת הגר"ד שליט"א: לכא' משכח"ל ב"ד אייר בפסח שני והארכתי במק"א.

הערת מן שליט"א: עי' יבמות ע"ח. ובתוספות שם סוד"ה מצרי ובגהש"ס לר"י ענגל שם.

דף לט.

דהוה מהדר אמירתא א"ל מאי דעתיך וכו' הדרי בי. וברש"י לא אוסיף עוד. רבינו הפני מנחם זצוק"ל (בשולי הגליון) כתב לפרש דברי רש"י דבא לומר דח"ו רב אחא בריה דרבא לא חזר בו והתחרט על המרור שאכלו לשם מצוה שלא יהא תוהא על הראשונות ח"ו אלא שלהבא לא יוסף להדר אמירתא אלא אחסא. עכ"ל.

יל"ע דא"י בעירובין (ס"ד). שרב נחמן אמר כמה מעליא הא שמעתתא וכו' לא מעליא הא שמעתתא וכו' הא אמר רב אחא כל האומר שמועה זו נאה שמועה וזו אינה נאה מאבד הונה של תורה אמר ליה הדרי בי. ופרש"י ג"כ, לא אוסיף עוד, ושם בודאי שתהה על הראשונות שאמר על שמועה זו נאה ואינה נאה.

הערת מרן שליט"א: "שמועה זו נאה" לבד – שרי לומר, וע"כ מזה אינו חוזר, ולכן נקט לשון עתידי.

מאי חזרת חסא מאי חסא דחס רחמנא עילוון. וברש"י מאי טעמא קרינן ליה חסא משום דזכר הוא דחס רחמנא עלן. ויש להבין דמרור שאוכלין על שום מה על שם שמררו את חייהם א"כ עדיין הוא זכר לגלות ולא לגאולה ולמה נקט שם שמורה על הגאולה. וי"ל ע"פ מה שכתב בשפ"א (פסח תרל"ב) "ופשוט י"ל טעם מרור כמש"ל להראות שגם הגלות וימי העינוי רואין עתה ומאמינים שהי' לטובה ומשבחין על זה כי עי"ז נכנסנו לבריתו של הקדוש ברוך הוא כמ"ש ויוצא כו' להיות לו לעם נחלה כו" נמצא שגם המרור רומז להגאולה.

אמר רבה בר רב הונא אמר רב ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, כולן נזרעין בערוגה אחת וכו', מאי נזרעין דאמר רב, נזרעין כהלכתן. כהלכתן תנינא, ערוגה שהיא ששה על ששה טפחים זורעין בתוכה חמשה זרעונים, ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע. מהו דתימא הני מילי בזרעין אבל בירקות לא קא משמע לן וכו'.

יל"ע לפי מאי דקאמר השתא דרב אתא לאשמיענן דגם ירקות נזרעין בערוגה אחת כזרעין, א"כ למה נקט דווקא ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, הא הוי מצי להשמיענו זאת אף בשאר ירקות [משא"כ למאי דמסיק דחזרת איצטריכא ליה ניחא דנקט דווקא הני]. (ר"י שידלובסקי)

הערת הגר"ד שליט"א: "ל דיש ה' מינים במשנה לכן נקט בקיצור "וכולן".

הערת מרן שליט"א: מסתמא רב אמרו בעת לימוד המשנה דמרור, והוסיף וכולן נזרעין וכו' והגמרא קבעתו בנוסח זה.

דף מ.

מצוה ללתות שנאמר ושמרתם את המצות אי לא דבעי לתיתה שימור למאי. וכתב באמרי אמת ליקוטים דעפ"ז ניחא מה שמקשים על מה שיעקב אבינו ע"ה הכניס עצמו למלחמות עם עשו, דמשאמר לו הקב"ה ושמרתך בכל אשר תלך מובן מזה שיכניס עצמו לסכנה דאלי"ה שימור למאי.

ויל"ע דעדיין אינו ענין להכניס עצמו לסכנה, דהא גם בלא זה צריך שימור מעצם הדרך שהדרך הוא מקום סכנה ונצרך גם שימור מלבן ומעשו (מבלי שיכניס עצמו לזה) משא"כ הכא אם לא ילתות אין לו ממה לשמור.

הערת מרן שליט"א: כוונת הווארט דכיון שהיה מובטח בשמירה יהא מאיזה חשש שיהיה, שוב יכול לנהוג כדרכו בלי צורך להתחבאר ולברוח מעשו שהרי כלי זיינו עמו.